Wolgatatarische Zeitung „Idel-Ural“

Idel-Ural

4 (61) Tatar legionьnьn atnalьq gəzitəse 30. ǵinvar 1944

Azatlьqnь qoral kəce belən genə jaulap alьrqa məmkin

Al'fred Rozenberg yzenen notьqьnda tybəndəge məs'ələlərgə tuqtalьp ytte:

„Nju-Jork həm London bəten çir şarьnda xalьqara politsiə ojьştьru məs'ələsen kytərep сьqtьlar. Alarnьn xəzerge vaqьtta bu taləplərne nicektə bulsa, aşьqьc rəveştə, tormьşqa aşьrьrqa tьrьşulars, alar artьnda xalqara politsiəne ojьştьruda jaqьn qьzьqsьnucь həm bu məs'ələne aşьqtьrucь tərkemnər buluьn acьq kyrsətə. Şul uq tərkemnər Ƶeneva Sojuzьna berləşkən xuçalьq diktaturasьna qarşь torqan kəclərne basu əcen yz vaqьtьnda Antanta qulьna yzəkləşterelgən məçbyrləy kəclərən birməydə „Millətlər Ligasьn“ qəjeplap сьqqannar ide. Ul vaqьtta bu səjasi jynəleşnen təp teləge bulьp — „keşe səjycənlek masonnar nigezendə“ bəten dənja çəmhyriəten təzy ide. Xəzerge kəndə alarnьn çir şarьndaqь xalьqlar başьna **„bəten dənja prezidentь“**n qujarqa teləylərе — bəten çir şarьnda xakimlekne yz qulьna alьrqa tьrьşularьnnan kilep сьqa. **Dənja jəhydcelegenen xuçalьq tərkemnərе tarafьnnan bilgelənqən ajrьm şəxsilərgə bəten millətlər jazmьşь birelergə tieş bula.** Bilgele, bu vaqьtta ajrьm millətlərnen azatlьqь, alarnьn milli qьzьqsьnularь tormьşqa aşьrьlmajacaq. **Şulaj itep hər ber univirsalizm bəten dənja kyləmenə xakimiətne taləp itə. Ələgə qədər bulqan tabiqi milli təzeleşlərne juq itərgə tьrьşa.**

AQŞ bygenge bəten dənja kərəşenə quşьldь. Qajda məmkinlek bulsa, ul şunda utqa maj sala başladь. Yzenen imperialistik teləklərеn xalьqtan jəşery əcen, xalьqnь jalqan propaganda belən aqulap, vatan səjycənlek astьna jəşrenep, bəten dənjadaqь сьn azatlьqnь betery əcen menləgən xalьqlarnь suqьş qьrlarьna taşladь.

Marksizm — dənja təzeleşenə qaraşta, ul barь tik kire əjlənderelgən kapitalizm. Ul şulajuq kapitalizm kebek, çansьz, zur kyləmdə, yzencəlekkə qaramьjca, ber byleknen qьzьqsьnuьn, çəmqiət qьzьqsьnuьnnan juqarь quja. Alar ikese də hər ber millət əcendəge kypceleknen azatlьqьn beteryne taləp itələr.

Yzenen tirən ectəlege belən bəten dənja kapitalizmьsь həm bol'şeviklarnьn bəten dənja inqilabь berbersenə doşman tygellər. Alar tik əstenlek xakimiəten alu kərəşendə ike konkurent qьna. **Ikesenen də sonqь teləge ber — bəten dənja xalqь kecennən fajdalanu, alarnь talau. Dənja jəhydcelege alar arasьnda bulqan kileşylərnen, alar arasьndaqь duslьqnьn simvolь bulьp tora. Kapitalizm həm bol'şevizm xərəkəten alьp barucь kəc — jəhydlər.** Şuna kyrədə dənja jəhydcelege əcen alarnьn qajsь çinsə də jarьj. Alar ikese də jəhydcelek qulьna otьş kitery əcen kərəşələr.

Tarix yz vaqьtьnda AQŞ aldьnda qajət zur məmkinleklər actь. Amerika acьluь nətiçəsendə keşelər yz qaraşьna əkiəttə genə səjli torqan bajlьqlarnь aldьlar. Jəz menləgən keşelərne jana eş kətte, jəz menləgən keşelər aldьnda jana çirdə bəxetle tormьş təzy əcen bəten məmkinleklər buldь. Getenьn: **„Amerika, beznen iske kontinentqa qaraqanda, sina jaxşь“** diep əjtyenen təp məqnəse bezgə acьq tanьş.

Ləkin bu kyp ьşanьclar belən başlanqan jana çirdə jana tormьş təzy nindi nətiçələr birde son? Konkurensiə arqasьnda texnika həm xuçalьq byleklərenen artьq dərəçədə ysye — ilnen bajlьqьn jьrtqьclarca talauqa, igencelərne, qьrlarnь, urmannarnь beterygə kiterde. Il — yzen yze aşaucь kin buşlьqqa əjlənde. Jьrtqьclarca talanqan çirlərdən millionnarca **fermerlar qacarqa məçbyr buldьlar. Texnikanьn plansьz ysye Amerikada 12 000 000 eşcene eşsez qaldьrdь. Alar barьsь da yzlərenen tormьşlarьn nicek tə bulsa janadan ajaqqa bastьru əcen ilnen ber pocmaqьnnan ikence pocmaqьna eş ezləp jərilər.** Keşenen yzlegen betery, anьn tormьşьn tulьsьnca standartqa əjləndery simvolь bulьp — Nju-Jorkta 50—80 etazlь biek jortlar ysələr. Bu taş gigantlar buşlьqь əcendə negьriar сьrь janqьrьj. AQŞ provinsiəsendə, urta amerikanlь — mişcanlьq materializmьsьna başь-ajaqь belən batqan. Bəten il bujьna bormalь timerdən təzelgən alacьqlar, kəndəlek qadi kynelsez tormьş kətkən şəhərlər çəjelgənnər. **Amerikada jəhyd liberalizmьsьnьn ruxani azatlьqь menə şulaj kyrenə!**

Bez ber vaqьtta da, ber xalьqqa da — ul amerikanlь, fransuz, ingliz bulmasьn, ana yz tormьşьn yz qaraşь belən təzərgə qomacaulьq itkənebez juq. Bez yz xalqьbьznь, 1918 nce jьldan başlap xalьqnьn əxlaqьn bozucь, anь tarqatucь jəhyd-negьrlьq **amerikanizmьsьnnan saqlap qalьrqa burьclьbьz. Ləkin qьzqanьcqa qarşь bez monь tulьsьnca tormьşqa aşьrьp beterə almadьq əle.** Un jьllar bujь german xalqь amerikalьlarnьn, negьrlarnьn ulau həm cinau çьrlarьn, dzaz ulaularьn tьnlarqa məçbyr buldьlar. Xalьqnьn əxlaqi tormьşьnda bu bik auьr tə'sir qaldьrdь. Ələgə qədər kyp keşelər сьn muzьjkanь dzaz ulauьnnan ajьra almьjlar. Ikesen ber-berse belən butьjlar.

Al'fred Rozenberg notьqь

Jəkşəmbe kən irtən, Praga şəhərendə, german operasь binasьnda, „Rux azatlьqь“ digən ideologik temada tantanalь çьlьş ytkərelde. Çьlьşta reixsleiter Al'fred Rozenberg Germaniə həm qomumi Jevropanьn ruxanьj azatlьqь turьnda zur notьq səjləde. Rozenberg, yzenen notьqьnda, Germaniə həm Jevropa doşmannarьnьn totqan səjasəten acьp saldь həm alarqa qarşь kisken tənqit jasadь.

Dresden. Zwinger matur borokko stilendə arxt. A. D. Pöppelman tarafьnnan 1711—1722 nce jьllarda salьnqan

Sovetlar Sojuzьnьn jəhyd-proletarь bəten dənja inqilabь aşa german xalqьnьn biologik quəten beterergə tьrьşuьnda hic kemnen şige juq. Londonda beznen doşmannarьbьz xəzerdən yk tərle tərbiə komissiələre təzegənnər. Germaniə çinelgəc, millionlaqan german xalqь koloniələrgə həm sebergə məçbyri eşkə çibərelecəgen, jəşermicə, alar acьqtan acьq səjlilər. Alarnьn planь bujьnca, Germaniədə sonqь un jьl ecendə basьlьp сьqqan bəten uqu kitaplarь juq itelergə tieş. Xalьqara komissiənen qaraşь belən jəhydlər həm alarnьn qojьrьqcьlarь tarafьnnan jazьlqan tərbiələy mədəniəte german xalqь əcen qullanma bulacaq.

Şulaj itep, „azatlьq deklaratsiəse“ pərdəse astьna jəşrenep, beznen doşmannarьbьz german ruxani mədəniəten betery əcen zur kyləmdə suqьş alьp baralar. Əgərdə Jevropa jəşləre bu suqьşta bitaraf bulьp qalьrqa teləsələr, alarnь barь tik qьzqanьrqa qьna məmkin. **Cənki ul, tik ul qьna Jevropa mədəniəten ingliz-amerikalь həm jəhyd bol'şeviklar jьrtqьcьqьnnan saqlap qalu əcen kərəşycelər safьna basarqa tieş.** German qəskərləre german həm Jevropa mədəniətenen azatlьqь əcen kərəşələr. Alar kəncьqьşta həm kənbatьşta, ber yk dərəçədə, Perikla həm August mirasь belən bergə, Gogenştaufen, Gete həm Betxoven miraslarьn saqlьjlar.

Amerika soldatlarь itcelər pьcaqь belən qorallanqannar. Alar kinzal suqьşьn əjrənep xosusi belem alьp сьqqannar. Kiresencə, german soldatьnьn ranesьnda Getenen „Faust“ьn jəisə Gelderlinnьn şiqerləren kyrergə məmkin.

Amerika gangestorlarь həm GPU palaclarь bygen azatlьq apostollarь rolen ujnamaqcь bulalar. Azatlьq həm mədəniəttən monardan da artьq ojatsьz rəveştə kəlyne kyrergə məmkinme? Ləkin bu azatlьq apostollarьn, yzlərenen bol'şevizm belən „xristiancьlьq“ bəjlənešen kyrsəty əcen Məskəygə barqan ingliz episkoplarь „qьşp həm uzьp“ kittelər. German xalqьnьn ruxь bu çinajətcel məqnəsezlekkə qarşь kytərelə. Tarixta greklar yz mədəniətləren saqlap qalьrqa kerəşkən kebek, german xalqь da bəten Jevropa mədəniəten saqlap qalu əcen kərəşə.

Ləkin azatlьq notьqlar həm kitaplarda jazu belən genə kilmi, anь qoral belən kərəşep alьrqa kirək. Qьlьc gangestorlarqa çəvap birergə tieş. Bəten dənja xuçalьqьn jьrtqьclarca talauqa qarşь, Jevropa xalqьnьn azatlьq əcen kərəşygə irekle beriəşyen qujarqa tieşlebez. Əgərdə xəzerge AQŞ həm Sovetlar Sojuzь çinep сьqsalar, Jevropanь jaqtьrtьlmaslьq qaranqьlьq basacaq, jəz menləgən xalьqqa ylem kiləcək. **Millionlaqan xalьqlar Sovetlar Sojuzьna, Tən jaq urmannarqa, Aziə buşlьqlarьna, bizgək sazlьqlarьna həm Afrika qomlьqlarьna qublacaqlar. Bəten çir şarьnnan çьlьqan jəhydlər german rasasьn**

40 Zsn 55 624

J 55

pьcratacaqlar. Germaniəne vaq bylekləргə byləcəklər, german xalqь anь kyrə almaucь doşman, jьrtqьclar, kəcləycelər qulьnda qalacaq.

Bu qaranqь jaubz kəclərgə qarşь, beznen ruxani qaraşьbьz aldьnda Jevropanьn qajət zur tarixi əhəmiətenen kyreneşe basa.

Beznen kyz aldьbьzdan borьnqь greklarnьn həm rimlelərnen quəte, Jevropa qalimləre, fənni tikşerycelərе, xalьq ədəbiatьn tudьrucьlar: **Vol'fram fon Eşenbax, Valter fon der Fogelvejde, Bamberg həm Haumburg, Ervin fon Şteinbax, Peter Parler, Djurer, Golbein, Dekart, Monten, Leonardo da Vinci, Mikel' Andželo** həm başqalar ytələr. Bez bu matur iske Jevropanь jaratabьz. Anьn bөten pocmaqlarьna taralqan mədəniət həm sənqət istəleklərе beznen өcen qimmətle. Ləkin əle qajber keşelər bu məs'ələne dөres anlap çitmilər. Bu suqьşta yzlərenen kiləcək jazmьşь xəl qьlьnuьn tөşenmilər.

Beznen ruxani qaraşьbьz aldьnda borьnqь **Akropol'** nьn həjkəlləre, **Rimnen triumfal' arkalarь, Ispaniənen borьnqь sarajlarь** ytələr. Beznen kyz aldьbьzda **Pariz** şəhərenen maturlьqь, **Gollandiə kanallarь, Flandriə soborlarь, Norvegiə fiordlarь** toralar. Bu tarixi mədəniət istəleklərе Jevropa xalqь kynlendə ontьlmas soqlanqьc tojqьlar tudьralar. **Bez yzebez turьnda qьna ujlamьjbьz, jaubz kөc belən basьp alьnqan urmannar, kin dalalar ecendə jəşəgən kөncьqьş xalьqlarьnьn, qorur kafkazlьlarnьn jazmьşь da bezne şulaj uq qьzьqsьndьra.** Bez Germaniənen kiləcəge turьnda ujlьjbьz. Qara kөc beznen bulqan kyp unьşlьqlarьbьznь juq itte. Ləkin beznen xalьqnьn jөrəge jana tөzy teləge belən jana, azatlьqqa omtьla. German xalqьnьn bөten eşe, içad ityce xezmətne kyrsətə. Germaniənen kin dalalarьnda yzenen bөten xezmәten çir-anaqa baqьşlap german igencese kendəlek xezmәten alьp bara.

Bygenge kөndəge kөrəş — babalarьbьznьn mirasьn saqlau, içadi xezmət itygə mөmkinlek tudьru həm bөten tarixi miraslarnь kiləcək buьnnarqa tapşьru өcen bara. Beznen azatlьqьbьznь urlarqa teləyce, bezne fizik juq itərgə ujlaucь kөnbatьştaqь həm kөncьqьştaqь xianətcelərgə qarşь kөrəştə Jevropa soldatlarь namus qalqanьn juqarь totalar. **Bu kөrəştə tormьşnь saqlau, çannь saqlau, vatannь saqlau — keşelek yseşen tudьrucь kөclərnen nigeze bulqan rux azatlьqьn saqlau belən bəjləngən. Şuna kyrədə alarnьn azatlьq jazmьşь xəl itelgəndə qomumi kөrəşkə kytərely səqəte tuqanьn anlaqan german həm Jevropa xalьqlarьna barь tik ber jul qala: ul — beznen sөjekle, borьnqь Jevropanьn bөten doşmannarьna qarşь kөrəş safьna basu.**

Italiə korole Vektor-Emanuil jardəm ytenə

Stalin skripkəsenə biyce Sfortstan həm Vьşinskiqa ypkələp. Vektor-Emanuil ingliz korolenə xat jazqan. Xatьnda, Italiə korolenen təxeten saqlarqa ingliz korolennən jardəm ytengən. Ytenye nətiçəsez qaludan qurqьp inglizlər Sitsiliəne həm kөn jaq Italiəne alqan vaqьtta, yzenen alarqa ni qədər kyp xezmət kyrsətkənen qabatlaqan. Inglizlərnen Italiə xalqьn basu eşlərenə korol' Emanuilnьn kyp xezmət kyrsətkəne hər kemgə məqlum, ləkin xezmət xaqьn ingliz korole nindi rəveştə birer, anьsьn kiləcək kyrsəter.

Londonqa zur hava heçyme

Germaniə baş komandalьqьnьn 22 nce qinvarda birgən xəbərenə qaraqanda, german hava kөclərenen zur byleklərе 22 nce qinvarqa qarşь tөndə London şəhərenen sənaqət byleklərenə zur hava heçyme jasadьlar. Bombalaucь berence dulqьn ocqьclarь kicke səqət 9 dan son, ajaz vaqьtta, Londonqa kerdelər. Bu heçym vaqьtьnda german ocucьlarь London şəhərenen yzək өleşenə qədər yttelər həm yzlərenen bilgeləngən urьnnarьna zur kyləmdə bombalar taşladьlar. Şulaj uq heçym vaqьtьnda german ocucьlarьna, zur janqьn cьqudan fajdalanьp, kyzətcelek-eşe alьp barьrqa da mөmkinlek bulqan.

Jartь tөnnən son, german hava kөclərenen jana berləşməse, fugaslь həm jandьrqьc bombalar taşlap, berence dulqьnnьn tə'siren kөcəjttelər. Doşmannarnьn kөcle saqlanu utьna qaramastan, german ocqьclarь heçymne planlь rəveştə alьp baruqa ireştelər.

„Irtənge tan"

Robert Ullmann skul'pturasь — german sənqət kyrgəzməsendə in zur xөrmətkə iə bulьp tora

Germaniə belən Şvetsiənen səvdə turьnda kileşyləre

Amerika mətbuqatь, — Germaniə Şvetsiə səvdəse turьnda syz jөrgən vaqьtta ike-ara kileşməslek məs'ələlər tuqan imeş, — dip sonqь kөnnərdə bik kyp „xəbərlər" birgən ide. Iqlan itelgən kileşy, bu „xəbərlər"nen barsьn da juqqa cьqardь. Germaniə tarafьnnan doktor **Valter** həm Svetsiə tarafьnnan Şvetsiə ilcese Xyglef, hər jьlda 900 million markalьq səvdə jөrtergə tieşle digən kileşygə qul qujdьlar.

Tөzelgən kileşy bujьnca Şvetsiə: timer məqdəne, məxsus qorьc, qajber tөrle maşinalar, aqac həm kəqəz çibərəcək; Germaniə mona qədər bulqanca: taş kymer, koks, timer, ximiə malь həm bytən nərsələr çibərəcək.

Dimək suqьşnьn 5 nce jьlьnda da, Germaniə yz өstenə alqan vazifalarьn yti. Kileşy bujьnca kirəkle əjberlərne tulь rəveştə çibərep tora.

Bosiniədə kommunist bandalarьnьn zur çinelye

Kөncьqьş Bosiniənen sənaqət ølkəse bulqan Tustla şəhərenə kommunist bandalarь zur kөc çiьp heçym jasaqan vaqьtlarьnda qanlь juqaltularqa ducar itelgənnər. Banditlar şəhər tirəsendə kyp kөc tuplap, kөcle artilleriə utьnnan son, 16 ncь qinvarda kicke səqətlərdə, şəhərnen tөrle jaqьnnan heçym başlaqannar. German byleklərе jaqьn kөrəştə yzlərenen saqlanu urьnnarьn totьp qalqannar. Ikence kөnne şəhərne saqlaucьlarqa jardəmgə kilgən german şturmbatalionь banditlarnь qanlь juqaltularqa ducar itep, şəhərnen tөn jaqьnnan kire quqannar. Banditlarnьn 18 nce qinvarda şəhərgə jasaqan heçymnәre çulaj uq nәtiçәsez betkən. Barь tik ber kөn ecendə 179 bandit yterelgən.

Urta qasьrda tөzelgən Würzburg şəhərenen kyrnese

Balьqcьlarqa heçym

Spitsia qultьqьnda ingliz-amerikalьlarnьn terror ocqьcь balьq totucь kimələrgə heçym jasaqan. Ocqьc zur bieklektən tybəngə tөşep, balьqcьlarqa uqcəckectən atqan. Bu jьrtqьclarca jasalqan heçym arqasьnda ber balьqcь ylgən. 5 balьqcь qatь jaralanqannar. German soldatlarь jaralanqan balьqcьlarnь qorь çirgə kiterep. lazaretqa tapşьrqannar.

Alьnmaslьq krepost

Jevropanьn german qəskəre tarafьnnan biləngən 8000 kilometr jar bujlarь ike jьl ecendə ytə almaslьq xəlgə əjlənde. Jevropa çirenen bөten jarlarьnda da. Nordkaptan alьp Ispaniənen Urta dingezdəge ciklərenə xətle. Tөn jaq boz okeanьnnan alьp Nemets dingeze. Lamanş həm Biskaj qultьqь bujlap keşelər bu jarlarnь. qajcandьr Germaniənen kөnbatьş cige nьqьtьlqan rəveşcə. nьqьtu bujьnca eşlədelər həm xəzer də eşlilər. Lamanş. Atlantik okeanь həm Urta dingez portlarьn doşmannьn berence heçymnərennən saqlau өcen nьqlь eşnen bik az qьna atnasь çitkən ide. Tik şuşь vaqьttan son qьna nьqьtmalarnь tөzy eşlərе başlandь həm bu nьqьtmalar xəzerge kөndə də haman kinəjtelə. tөzətelə. jaxşьrtьla.

1941 nce jьlnьn çəjendə „Zigfrid sьzьqь" yrnəge bujьnca. Atlantik jar bujьn nьqьtu turьnda bojьrьq birelde. „Zigfrid sьzьqь" — bilgele teşencə. Ul aubr vaqьtta bik qьsqa ber mөtdət ecendə barlьqqa kilde həm yz өstenə jөklətelgən bөten өmetlərne aqladь.

Atlantik valь, əlbəttə, başqa nərsə. „Zigfrid sьzьqь" dəvlət cige ide. ə Atlantik valь dingezdən kilgən doşmanqa qarşь jynəltelgən suqьş sьzьqь bulьp tora. Şunlьqtan bu nьqьtmalarnь tөzycelər aldьnda torqan hər ike burьc yz ara jaxşь uq ajrьlalar ide.

In əhəmiətlese bulьp — jar bujьndaqь portlarnь, doşman alarnь ber nicek tə ala almaslьq itep, nьqьtu ide. Şunlьqtan alar qorь çir jaqьnnan da, dingez jaqьnnan da şundьj aubr nьqьtmalar belən tə'min itelergə tieş idelər ki. Fransiə. Belgiə, Gollandiə jar bujlarьndaqь nindi bulsa portnь doşman ala almaslьq bulьrqa tieş ide.

„Zigfrid sьzьqь"ndaqь tөzeleşlərne qadi jullar belən tөzərgə mөmkin ide. Anda bөten nərsə də: tөzy əjberlərе də. keşelər də, jөk taşunьn jaxşь mөmkinleklərе də urьnda ide. Atlantik valnь tөzegəndə eş başqaca buldь. Ləkin suqьş vaqьtьnьn jaxşь uq aubrlьqlarьna qaramastan, ul tөzelde. Anь tөzy tybəndəgecə buldь:

Tөzycelərnen qəskər, berence nəybəttə saperlar belən berləşkən eşcənlegendə „Zigfrid sьzьqь"ndaqь qorьlmalarqa qapma qarşь bularaq, valnьn qorьlmalarь mөmkin qədərle qadiləşterelgən. Qorьlmalarnьn ber nicə genə tөre sajlanqan həm bu tөrlər həmmə çirdə də qullanьla, ə alarnь tөzy, metodlarnьn qadi bulularь arqasьnda, bik çinel. Bөten tөzy eşlərе yzəkləşterelgən həm şunьn arqasьnda tөzy əjberlərе iqtisat itelə, eştə buş səqətlər beterelə.

In aubr nərsə bulьp — tə'minatnь ojьtьru həm anь bilgele ber tərtipkə salu ide. Cөnki bu məs'ələ krepostlar tөzy eşendə in yzək məs'ələ tygel: tөzeleşnen kyp kenə өleşlərendə başqa tөrle qiьnlьqlar bar. Berence nəybəttə, məsələn, qajəttə zur xezmət kөcləren eşkə tartu өcen ifrat zur taşu eşləren ojьştьrьrqa kirək. Bu keşelər өcen azьq-tөlek əjberlərе, өs-baş kiemnərе kitery, toraqlar xəzerləy həm suna oxşaqan başqa kyp kenə nərsələr eşləy kirək ide. Qajət tə zur sandaqь jөk taşucь maşinalar kirək buldь. Ləkin bu qiьnlьqlar həm jөkləmələr „Todt" ojьşmasь tarafьnnan eş başqarucьlar belən yz idarəse arasьnda nьqlь bəjləneş jardəmendə xəl qьlьndьlar.

Biredə ireşelgən unьşlьqlar, xətta „Zigfrid sьzьqь" belən caqьştьrqanda da, qadəttən tьş bөjeklər. „Zigfrid sьzьqь" tөzeleşen təmam itkənnən son „Todt" ojьşmasь eşcelərе, qajda qьna bulmasьnnar, yzləren qəskərilərnen duslarь itep xis itələr. Alar acьq həm qətqi rəveştə: „Min nərsə genə eşləsəm də, yzem өcen tygel, soldat өcen eşlim. Yz xezmətemne ni qədərle tiz təmamlasam, soldatlarqa, şunьn belən bergə Jevropaqa da, min şul qədərle kybrək jardəm itkən bulacaqmьn" — dip belələr. Bөten Jevropanьn tөzeleşlərendə də şundьj rux jəşi.

Өzleksez, tөnnə həm kөndez, kyp vaqьtta qialar tirənnegəndə quətle biton nьqьtmalarqa əjləngən qorьlmalar ysep cьqtьlar həm xəzer də ysep cьquьnda davam itələr. Monardan başqa german xərbi dingez flotьnьn planь bujьnca, ingliz-amerikalьlar jөgen unьşlь aulaucь su astь kimələrе өcen bombalardan ьşanьclь saqlanu urьnnarь barlьqqa kiterelde.

Germaniə heçymenen bu nьqьtmalarь yzlərenen çinelməslegen kyrsəttelər inde. Alar bөten Jevropanь putalap alucь qajət tə zur putanьn ber өleşe genə həm alar, dəvlət ministrь Speer belən „Todt" ojьşmasьnьn planlь çitəkcelege astьnda əkrenəp haman ysylərendə davam itələr.

(Dəvamь. Başь uzqan sannarda)

ƢƏJAZ ISXAQI

Bu qəskəri mulla digən Timerqəlinen elgərege zamannarda polklarda kyrgən iske unter ofitsərlərdən bulqan mullaqa, polkovnik ni quşsa: „Bojьrьqьqьzqa xəzermen!“ dip tora torqan qəskəri mullalarqa berdə oxşamьj ide. Qadi soldat bulьp xezmət itməs ecen qəskərlektən qacьp kergən bu mulla iske-iskedən mulla nəselennən kilgən. Ədəbiat, qilem belən şeqellənə torqan qəskərlər arasьnda çьrlar, əkiətlər çia torqan, ofitsərlər belən yzen-yze ere totьp, min „din başь“ digən ber urьnnь saqlьj torqan, ytken genə, salmaq qьna, qurqaq qьna ber jəş mulla həm də kirəkle vaqьtьnda soldatlarnь, ofitsərlərne auьzьna qaratьrlьq syz səjli belə torqan ber mulla ide. Ul yzenen suqьşqa, qəskərlekkə qarauьn bik jəşerə, haman: „Bez ant itkən, ant“ diep cittən tajarqa jarata ide. Polkovnik yzen xərmət itkəngə, Mirxəjdərgə qarşь xərmət saqlьj, anь urьs ofitsərlərennən haman juqarь itep kyrsətergə tьrьşa ide. Yze beraz xəjləle, beraz səydə jarata torqan, beraz qьna keşe kyrməgəndə eckələp tə ala torqan, beraz xatьn-qьz belən də bulьşa torqan jəş mulla ide. Polk ismenə: Qazannan, Ufadan, Orenburgtan, Məskəydən, Baqca Sarajdan, Bakudan gəzitələr, kitaplar aldьra. Yzencə keckenə genə ber polk ketepxanəse jasarqa mataşa. Qəskərlərnen dini-milli ixtiaçlarь ecen ber tuqtamьjca kənsələriəgə məraçəqətlər jasьj, polkovnikqa qədər kilep aqcalar təqəjen itterergə tьrьşa ide.

Menə şul ecennən meselman, millətce mulla belən xəzer polkovnik Timerqəli səjləşergə, anlaşьrqa, anьn zəqif ber çirenme, jə imanlь ber noqtasьnmь tabьp, şul çiren basarqa tieş; şunnan ber tauьş, meselman-tərek tauьşь işetergə tieş ide. Qadəttəge kebek polkovnik mullanь işekkə qədər barьp qarşь aldь, qadəttəge kebek anь qarşьsьna utьrttь, qadəttəge kebek „xəzrət“ dip syz səjləde. Mondaqь qəskərlərnen dini xəlləren soraştь. Auьrular, ylgənnərnen ixtiaçlarьn beleşte. Tiflistə kyrgən ədəbiat kicəsen anlattь. Qьzьnьn həm də anьn belən bergə taqь ber tatar qьzьnьn şəfqət tutaşь bulьp kilyləren xikəjə itte. Qəskəri kinəş məçlesenə kilep çitep andaqь eşlərnen kiteşen, ərmən səydəgərenen eşləren, ingliz polkovnigьnьn, ştab başьnьn səjləgən notьqlarьn səjləde. Axrьdan: „Menə min xəzer ber məselman, ber tərek uqlь — tərek, ləkin tarixnьn quşuь bujьnca menə monda urьs jaqьnda qalqan ber tərek ofitsəre sezdən ber se'al sorьjm, vьçdanьqьz quşqanca acьq çəvap biregez! Xəzer mine polkovnik dip ujlamaqьz, ber urьs soldatь dip kenə teşenegez. Menə minem dinemnen baş ile, xəlifənen tuqan çiren beterer ecen xristiannar jana tərə suqьşь actьlar, maqsatlarь: — meselman xəlifəcelegenen yzəge — Tərkiəne betery, Istanbulnь alu, Tərkiəne byly, annan ber Ərmənstan jasau, annan Russiənen jana gubernalarьn kybəjty. Menə sin ber tatar millətcese, tatarnьn yze genə bit ber mədəni, səjasi eş eşli ala dip ьşanmьjsьn, urьs dingeze ecendə qalqan çide-sigez millionlь ber xalьq, yzennən yze genə başqa ber mədəniət, ber dəvlət məjdanqa kiterə ala dip ьşanmьjsьn? Sin bit bolarnьn həmməsen tərek dənjasь belən bəjləp, bolarnьn həmməsen təsbixtaqьajrьm-ajrьm təjmələr dip kenə ujlьjsьn. Bolarnьn baş təjməse — bismillasь Tərkiə dip ьşanasьn“. Mulla ber syz əjtməde, polkovnik dəvam itte: — „Həm ul şulaj da: bolqarlar, serblar, cexlar — həmməse bit yzlərenen milli istiqlal tartьşularьnda urьs janьna tuplandьlar. Annan jardəm aldьlar… Menə xəzer şul təsbixnь doşmannar sytep çibərer ecen anьn bismillasьn juqaltmaqcь bulalar, anь bəjləgən çeben ezep-ezep ьrqьtmaqcь, astьndaqь təjmələrne ajrьm-ajrьm berər təjmə kejencə genə qaldьrmaqcь bulalar. Şul çepne kisydə bismillanь beterep ьrqьtudaqь in auьr jəkne bezgə jəklilər. Menə bez bygen irtəgə qarşьbьzdaqь tərek

… Mulla aptьrap qaldь, ber syz dəşə almadь, anь qurqu bastь

qəskəren kisep, sujьp artьbьzdan kilə torqan urьs kecenə jul acarqa tieş. Ştabnьn əmere bu. Menə min şunь Mirxəjdər Batьrgərəj uqlь Timerqəli, yzemne yzem tərek-tatar dip ujlaqan, yzemne yzem meselman dip ujlaqan Mirxəjdər, şunь eşlimme? Din jaqьnnan minem şul eşemə nicek dip qaralacaq? Millətcelek jaqьnnan min Şəjexqəlilek itmimme?“. Polkovnik auьr sulap tuqtadь.

Mulla aptьrap qaldь, ber syz dəşə almadь, anь qurqu bastь. Ul xəjləgə sabьşmaqcь buldь. Ləkin Timerqəlinen jatqan kyzləren kyrep, bu syzlərnen ectən qajnap cьqqanьn sizep, ul julьnnan qajttь, ecennən kec ezləde. Ətien, babalarьn, şundьj vaqьtta tup turь itterep: əjje, bu dingə, millətkə xianət dip, ap-acьq əjtə ala torqan ətiləren həm şunьn arqasьnda millətne 350 jьl urьslaşudan saqlaqan ətiləren, babalarьn xəterləde. Kyzen kytərde: „Əjje polkovnik, min sezgə meselman mullasь bulьp əjtkən çəvabьm şul: bu eş şəriqətcə qafu itelməslek zur ber gənahь əlqəjazьbillahь kefer. Millətcelek jaqьnnan şebhəsez milli xianət. Ilebezgə, kenebezgə, tarixьbьzqa qarşь xianət“ dide. Yze də şul syzdən qurqьp, aptьrap qaldь.

Polkovnik: — „Şulaj bulqac min nişlim?“.

Mulla: — „Sez beznen qəskərne mondьj auьr eştən citta qaldьrьrqa kirək ide, anda kiləcəktə taqь kyz kyrer ide; bəlki urьslar çinə almaslar ide…“.

Polkovnik: — „Anь buldьra almadьm, buldьrьrqa tьrьşmadьmda, inde ni eşlərgə kirək, menə xəzer ni eşlərgə kirək?…“.

Mulla: — „Auьruqa sabьşьqьz… Istiqfa itegez…“.

Polkovnik kelde: „Ə bu qəskərlər ni eşlər? Bolar polkovnik Ivanofnьn, Petrofnьn, Nazar Çianьn komandasьnda tərek ilenə barsьn, şul təsbixnь sytsenme? Min şunьn ecen bolarnь kən joqlamьj, tən joqlamьj xəzerlədemme? Başqa jul kyrsət, başqanь!“. Mulla aptьradь. Polkovnik ajaqqa qalьqtь, idən bujь beraz əjlənde: „Menə nərsə mulla, xəzer min beraz mulla bulьjm. Sinen də, minem də mondaqь beten tərek-tatar ofitsərlərenen vazifasь beten qəskər belən, beten qoral belən, beten xəzinə belən, beten jəşren plannar belən Tərkiəgə cьqu… Şulaj itsək kenə bez Tərkiəne həlakəttən, yzebezne də, xalqьbьznь da məsxərəlektən, urьslaşudan, betydən saqlьj alabьz. Menə seznen meselmanlьqьqьz, millətcelegegez turь bulsa, bez, xəzer cex ofitsərləre, soldatlarь unar menləp eşləp jatqan kebek bez də şunь eşlərgə tieş“ dide.

Mulla aptьradь, jedəde, ni əjtergə belməde, anь qurqu bastь, ul auьzьnnan əllə ni mьqьrdandь. Polkovnik kelep: „Mulla qurьqtь… Xəzer mulla, ujlьj torqan vaqьt tygel. Jə bez urьs baltasьnьn sabь bulьp tərek başьna ber jomьrьq inderəbez, jəisə şul baltanь, millətebeznen berdən ber mestəqil məmləkəte Tərkiəne saqlau ecen, urьsqa qarşь suqьşabьz. Başqa jul juq!“ dide. Mulla da şul fikergə quşьldь. Timerqəli şul julda xərəkət ecen tieşle bulqan eşlərne anlattь. Aqrьnlap şul fikergə qəskərnen anlьsьn xəzerləynen kirəgen səjləde. Şul atna un kən ecendə ber dini bəjrəm jasap, qəskərnen dini-milli xisen ujatьrlьq eşlər eşlərgə tieşlegen anlattь. Mulla da ber nicə kən ecendə ujlap, ber bəjrəm ojьştьrьrqa bulьp, bu məs'ələne hic kemgə səjləməskə syz birep ajrьldь.

Komitet əqzalarь belən qьsqa qьna səjləp, yzlərenen memkin qədər tiz kitərgə tieşlekləren həm də kybrək urьs ofitsərləre arasьnnanraq xezmət itərgə kirəklelegen, menə bygen kyrşe front başlьqlarьna yzləren təqdim itəcəgen; alar belən tizdən bəjləneşkə kery tieşlegen anlattь. Axrьdan: „Seznen xətieregez qalmasьn, beznen belən Seznen qatь bəjlənelgənnegez urьslarqa, ərmənnərgə məqlym bulsa, sezgə qarşь da, bezgə qarşь da intrega başlanьr, seznen eş tə, beznen eş tə zarar kyrer“ dide. Qart doktor bik tiz anladь, jəşlər beraz kəjefsezləndelər. Polkovnik bolar ocraqan ber urьs ofitsərenə polkovniknь sygep jererlər dip riza tygelleklərennən səjenep tə qujdь. Cьqqan vaqьtta doktornь alьp qalьp: „Beznen xaqta, ajruca minem xaqta, urьslar, ərmənnərgə ni qədərle nacar syz səjləsəgez, qomuni eşkə şul qədər fajda itkən bulьrsьz“ dip, yzləren kickə, ofitsər klubьnda, kiləcək qunaqlar xərmətenə bireləcək aşqa caqьrьp ajrьldь.

★

Kickə taba kilep çitkən kyrşe kazacilar firqəsenen həm də kynelle ərməni alajь (polьgь) komandanlarьn polkovnik Timerqəlief rəsmi kiemdə yzenen japon suqьşьnda alqan beten medallarьn taqьp qarşь aldь. Qьrьmda atlь qəskər jegetlege vaqьtьnda Imperatritsadan bylək itep alqan — almas qujьlьp altьnnan eşləngən — qara qoş surəten həm də japon suqьşьndaqь bəhadirlьq ecen fransuzlardan çibərelgən „Liziun Duaunur“ qəlaməten də kykrəgenə çirləşterde. Boxara əmirendən birelgən, asьl taşlar belən eşləngən, tərilkə qədər zur altьn medalьn da urьnьna taqtь. Qunaqlarnь bik dusca itterep, ləkin yzenen dərəçəsen belgən zur ber keşe kebek qabul itte. Qьsqa qьna isənleksaulьqtan son da məs'ələne anlatuqa kycte. Elek baş ştabnьn heçym planьn anlattь. Axьrdan şunьn bylege itterep monь — Mirxəjdər Timerqəliefne, yzenen çiьntьq alajь belən, tərek frontьn jarьr ecen bilgelənyen həm anar kin ber salaxiət birelyen həm anьn janьndaqь atlь kazaci alajlarь həm də çəjəyle həm atlь ərmən kynellelərenə kirək bulqanda anarqa jardəm vazifasь jəklətelecəgen səjləde. Yzenen menə şul vatani vazifanь eşlər ecen bygen-irtəgə ştabtan əmer kətyen, qəskərenen hər səqəttə alqa taba xərəkətkə xəzerlegen belderde. Şunьn ecen kyrşe qəskərlərnen də hər ber tərle ketelməgən əmergə xəzer bulьp torularь lazьm ikənen anlattь. Andan son şunьn uq dəvamь itterep, alaj-bolaj tərəklərgə xəbər cьqudan saqlanьr ecen, front bujь jəri torqan tərek bala-caqasь, xatьn-qьzьnьn mondan ozatьluь kirəklekne həm şunarqa ştabnьn qətqi qərarь buluьn, şul eş ecen Kafkaz meselmannarь komitəsenə ştab tarafьnnan salaxiət birelyen iqlan itte. Şul eşkə jardəm itep tizdən frontnь şulardan paklaunь vatani ber xezmət kebek kyrsətte. Meselmannar jətimnər komitəsenə jardəm ityləre lazьmlьqnь belgertte. Tabiqi bolarnьn həmməsen də dusca qьna səjləsə də, təmamən ber qəskəri ser ikənen əjtergə onьtmadь. Yz tarafьnnan bu alajlar xaqьnda kirəkle məqlumatnь vaqlarьna qədər soraştь, beleşte. Ozьnozьn səjləşelgənnen sonьnda polkovnik şul xosusta yzenə ştabtan kilgən əmer turьsьnda kyrşeləren xəbərdar itəcəgen həm alarnьn da xəzer bulьp toracaqlarь xaqьnda syz berketelde. Polkovniknьn qurьqqanь ber kantlь kazaci polkovnigь Kamarenko bulmajьnca, ərmən kynelle alajь başь bastьrma Çian bulqanqa, ul anarda şebhə ujattьrmasqa beten kecen sarьf itte. Jaqьnnan berence ocьraşa torqan bu ərmənge cьn manarxist, tulь ruscьlьq xisen qaldьrьrqa tьrьştь. Syz arasьnda yzenen japon suqьşьndaqь bəhadirlьqlarьn, başьnnan ytməgən bulsa da, Tərkstandaqь çirle xalьqqa qarşь eşləgən qatьlьqlarьn xikajə itte.

Məçeleskə barьp səjafət başlanqac ta, ej xuçasь səfatь belən patşa xəzrətlərenen isənnegenə, rus qəskəre qьlьcьnьn muəffəqiətenə berence bokalnь kytərde. Yzenen ecərgə jarata torqan ber kantlь ber cirkəs ofitserьna tege ərmənnərne memkin qədər kyp ecertep isertergə quştь. Ibrahimqa alarnьn mondaqь nindi rus ofitserlarь, marçalarь belən menasəbəttəleklərən şьmlarqa quştь. Tennen axьrьna qədər biylər, ecylər belən vaqьtnь ytkərtep, tegelərne hic ber vaqьt buş qaldьrmajьnca silap-sipap tan aldьnnan qьna ozattьrdь. Yze taqь ber zur adьmnь atladь kebek xis itep, taqь çiqan məqlumatlarnь rətkə kiterep ejenə jynəlde.

Irtə belən torьr tormas uq, kapitan Fəxrislamof işekne qaqtь. Fəxrislamofnьn təmamən rəsmi kiemlərdə buluьna qəçəpkə qalьrqa elgermede. Ul polkovnikqa rəsmi səlamlardan son yzenen qərizasьn birde, təmamən qəskərcə itterep polkovniknьn əmeren tьnlarqa xəzer tordь. Qəriza auruь səbəple ike atnalьq rexsət biry xaqьnda ide. Aurulьqь da doktornьn şəhadətnamələre belən berketelgən həm monda qaluь jaramauь bik qatь itterep teşenderelgən ide.

Timerqəli ozьn itterep Fəxrislamnь sezde. Anьn kyze ecendə əllə ni qədər

qəzaplanu, moꞑardan əllə ni qədər jьraqlanu kyrde. Ul berdən eşne ikencegə borьr ɵcen rəsmiəttən sьqьp, tərekcələp səjlərgə totьndь. Fəxrislam monьꞑ bɵten sə'aliarьna haman rusca çəvap birep kilde. Ul şunьꞑ belən gyjə: „Sineꞑ belən minem aramda kynel berlege də, tel berlege də juq. Bezne bergə bəjləgən nərsə menə şul rus xezməte, şul rus tele genə“ digənne aꞑlatqan kebek buldь. Mirxəjdər ecennən xurlandь, ləkin Fəxrislamnь bik kyptən tanьqanqa anьꞑ bu soꞑqь patlauь ştabtan kitergən xəbərlərə, xəsusən kicəge soꞑqь notьqlarь ɵcen mɵselman ruxьnьꞑ taşuьnnan sьqqan ikənen kyrep torqanqa, şeşne berdən sьtmaqcь buldь. Tup-turь itterep: „Beləm min sezne, sez aubrmъjsъz da-nitmisez də, ləkin sez təreklərgə qarşь kiləcək hɵçym vaqьtьnda monda bulmas ɵcen kitərgə telisez — seznеꞑ imanьqьz şunь teli; jarьj kitegez, min rɵxsət birəm“ dide həm kəqəzgə qulьn qujdь...

Fəxrislam aptьrap qaldь. Ul taqь ruscalap sələm birep sьqьp kitməkce buldь, ləkin tele tamaqьna jabьştь. Ul ber syz əjtə almajьnca qatьp qaldь. Timerqəli şunnan fajdalanьp: „Soꞑ menə sez, yzegezneꞑ ofitserlegegezdən, doktordan kəqəz ala aluьqьzdan, minem belən un jьllьq sinle-minle buludan fajdalanьp, şul doşmannar fajdasь ɵcen ike qərdəş suqьşьnnan qacьnьp qala alasьz, vьçdanьqьznь şul zur gənahьdan saqlьj alasьz. Seznеꞑ astaqь qəskərlər-soldatlarnь kemgə taşlьjsьz? Alar arasьnda seznеꞑ kebek ьşanqan mɵselman, seznеꞑ kebek tərek jərəkle jegetlər juq dip beləsezmeni? Əllə alar qərdəş tərekneneꞑ berdən ber mɵstəqil ilen izsə də jarьj dip ujlьjsьzmь?... Bu bit, qəskərcə əjtkəndə, qurqaqlьq qьna. Barmaqьn atьp suqьştan qalqan soldat təneꞑ saqlap ɵcen şul xəjləgə sabьşa. Sez imeş yzegezneꞑ ruxьqьznь, imanьqьznь saqlar ɵcen qьlasьz... Fəxrislam: „Polkovnik!“ dip çəvap birməkce buldь. Timerqəli tьꞑlamajьnca dəvam itte — xəzerge bɵten tərek dɵnjasьnьn barlьqь-juqlьqь suqьş safьna qujьlqan caqta, ecennən mɵselman ber tərek ofitserьnьꞑ vazifasь, doşmannь kyrgən dəvə qoşь kebek, başьn qomqa tьqu belən betə dip ujlьjsьzmь? Sez kitsəgez seznеꞑ urьndaqь kapitan Petrof, Ivanof sez ɵjrətkən sez qəskər itkən şul meꞑləp tərek-tatar balasьn mɵstəqil tərek ilenen soꞑqь qalasьn çimerergə alьp barmьj dip ujlьjsьzmь? Juq kapitan! Xəzer andьj xatьnnar xəjləse belən eştən ytep bulmьj. Jə byk, jə cyk!... Jə tərek, jə rus! Urta jul juq, ul betkən kapitan!“ Fəxrislam aptьradь, qьzardь, byrtende... Timerqəli dəvam itte: „Menə min də jegerme sigez jьl qəskər xezməte ittem, millətem ajrь bulsa da, vatan ber dip xezmət ittem. Xəzer menə kyrdem bɵten xezmətlər rusqa qьna ikən, ruslьq ɵcen genə. Minem xalqьmnь, minem millətemne izər, xur itər, qol itər ɵcen genə ikən. Xəzer menə... Bez aqtьq tərek ilen məsxərə itər ɵcen qoral iteləbez... Min xəzer aꞑladьm, bik kyp ujlardan soꞑ min milli baliqь buldьm. Soꞑ bulsa da buldьm. Ştabnьꞑ qəskəri kiꞑəş məçelesendə yzemneꞑ rus qulьnda ujьncьq ikənemne kyrdem. Şunnan qərar birdem, min şul tərekkə qarşь çiьlqan jomьrьqnь rusnьꞑ yz başьna indererge dip qərar birdem. Şunьꞑ ɵcen frontnь jьrtu vazifasьn aldьm, şunьꞑ ɵcen xəzerlənəm, vaqьt kilgəc şunь eşlim. Sin bu məs'ələdə minem belən bergə bulmьjsьꞑ ikən, bar... Min sineꞑ vьçdanьꞑa ьşanam. Minem genə tygel, bɵten şul sigez-tuqьz meꞑle tərek-tatar qəskəreneꞑ seren saqlьj alьrsьꞑ dip ьşanam. Xuş kapitan!“ dide də borьldь...

Fəxrislam berdən ajaqqa tezləndé: „Mirxəjdər, Mirxəjdər, juq min qərizamnь kire alam, min qalam, min belmədem... Min kicəge kicədən soꞑ joqlьj almadьm, vьçdan qəzabь bilədе. Şunnan qьna eşlədem. Ni quşsaꞑ sineꞑ əmereꞑdə“ dide. Timerqəli anь idənnən torqьzьp ɵlgermədе, Ibrahim peşenep, byrtenep kilep kerde: „Polkovnik, xarap buldьq; bygen tɵnnə 20 soldat, polk jazucьsь Vaxit Fəxerttinof belən tərek jaqьna qacqannar. Bezneꞑ cik qarauьlcьlarьbьz alarnь totьp alqannar. Xəzer alar barsь da qulda, bezneꞑ urman ecendəge qьşladan xəzer telefon belən xəbər ittelər...“ dide. Timerqəli də, kapitan Fəxrislam da aptьrap qaldь. Timerqəli yzeneꞑ fikeren dəvam ittergən kebek: „Bolarnьꞑ imanlarь kapitan Fəxrislamofnьqьnnan nьqьraq ikən şul...“ dide. — „Bu məs'ələne nicek bulsa da citkə sьqarmasqa kirək, bezneꞑ qəskər ecendə şundьj aqьm barlьqь ştabqa belendeme?. Xəzer bezne monnan alalar. Kapitan Fəxrislam xəzer şunda bar, məs'ələne tauьşsьz-tьnsьz beter, kirəge bulsa mullanь da al... Jəşren razvedkaqa çibərelgən tɵsen birergə tьrьş... Yzebezneꞑ ruslarqa da belenməsen, belensə inde ərmənnərgə sьqmasьn!...“ dide.

Timerqəli şeşneꞑ tulqanьn xis itte, timerneꞑ qьzqan vaqьtьnda suqarqa tieşlegen taqь ujladь, taqь plannь qьzularqa buldь. Səjemneꞑ kilep çitməye, xaritalarnьꞑ xəzer bulьp ɵlgerməye, qəskər ecendəge jəşeren təşkilatnьꞑ eşlənep betməye, qulnь-ajaqnь bəjlədе: anь taqь qadi eşlər belən məşqul bulьrqa quştь. Tege qacqьnnarnьꞑ ɵzen juqaltьr ɵcen məylet bəjrəme xaqьnda məqruzə belən kilgən mullanьꞑ məqruzəsen tьꞑladь. Anь qabul itte. Bəjrəmgə məcetne rətkə kiterergə quştь. Şunьꞑ vatьqlarьn tɵzəter ɵcen kynelle itterep qəskərilər alьrqa rɵxsət birde. Kickə taba Tiflistən Səjem belən Fəridəneꞑ cьqьnnan telegram kilgəne kebek, Fəxrislam da eşne təmam çajlap, tegelərneꞑ bersen də totmajьnca, ber jalqьşlьq bulqan tɵsendə məs'ələne xəl itep qajttь həm bɵten jegerme ber qəskər taqь urьnnarьna urьnlaştь. 21 qacqьnnьꞑ jəşerelye, alarnь qəskəri məxkəmədən saqlap qalu itep aꞑlatьlqanqa, qəskər arasьnda şul eşneꞑ başьnda bulqan Timerqəlineꞑ bazarь bik kytərelde. Soꞑqь kɵnnərdəge, aꞑarqa qarşь təşkən ьşanьc taqь qajttь. Qəskər eceneꞑ əllə qajber çire belən yzeneꞑ polkovnigьnьꞑ kyrələtə ut ecenə alьp kerməyenə, kyrələtə mɵselmanlьqqa zararlь eş eşləməyenə imanь quətləndе.

(Dəvamь bar)

Qazan

Ajrьlьp sinnən jьraqqa,
Kitsəm də tuqan qalam,
Hic onьtmьjm, kynelemdə
Balqьp janasьꞑ haman.

Cɵnki sində berence qat
Babamlar xanlьq tɵzep,
Jəşəgən bulsa şatlanьp,
Qollьq cьlbьrьn ɵzep.

Juq, teləmim, ata-anamnьꞑ
Kyz jəş tygyen xəzer,
Kyrme qasьrlar cьdarqa
Qotocqьc zɵlmət, çəber.

Çitte vaqьt, bas kerəşkə!
Qulьmda mьltьq minem.
Ylsəm yləm irek ɵcen,
Çitər, qol bulmьjm, dimen.

L. XƏJRYLLIN

Qazan səlgese

Nik aşqьna jeget kin məjdanqa,
Nigə jarsьj anьꞑ jərəge?
Bigrək matur Qazan səlgese
Səjgən qьzьn saqьnu bilgese.
Anda kɵtə anьꞑ kerəş danь,
Matur qьznь səjy bilgese.
Iꞑ batьrqa Qazan səlgese,
Tuqan ilen saqьnu bilgeśe.

Leg. ALIŞEF

(Dəvamь)

XVIII.

Ekvatorda kɵn-tɵn ozьnnьqь
Jьl əjlənə ber də yzgərmi.
Qajda qьna altьn jatsa da ul
Sarь bulьr, ber caq kygərmi.
Bezneꞑ jəşlek nigə ekvatornьꞑ
Ber ylcəyle kɵne bulmaqan?
Jə ul nişləp altьn kebek gel ber
Tɵstə, yzgərɵşsez qalmaqan?
Ber qarasaꞑ qɵmer işegenə
Jəşlek kilgən bula... juana.
Qarşь alьrqa da ɵlgermiseꞑ
Ul jьraqtan inde jьlmaja!...

XIX.

Gəlsemneꞑ də qɵmer işegenə
Jəşlek kilgən, kələ, quana!
Həm aꞑarda jaꞑa dərt, xiallar
Zur kɵc belən hər kɵn ujana.
Ul çidene təmam itkəc taqьn
Məktəplərdə uqi almadь.
Tik aꞑarda belem alu dərte
Ber nicek tə synep qalmadь.
Buş caqlarda tɵrle kitap uqьp
Belem aldь, kyꞑelen actь ul.
Şaulap kilgən jəşlek tauьşьn tьꞑnap
Jalqьzlьqqa birelep qactь ul...
Qajcaqlarda yz-yzennən qurqьp
Kiler dustьn ujlьj ide ul.
Kiler qɵmereꞑ, təmle xial aşa,
Tɵn aqartьp bujlьj ide ul.

XX.

Ul aulьdan inde təmam bizde.
Cit nərsəgə aulь əjləndе.
Anьꞑ kyꞑele şəhər qocaqьnda,
Ul şəhərgə mɵꞑge bəjləndе.
Kiler dustьn da ul „şəhərneke
Bulsьn ide“, — diep telədе.
Kyꞑelen: mɵꞑge nazlap səjər çeget,
Buldьqlь dus rəseme bilədе.
Anьꞑ tьşqь sьnь qьna tygel,
Tel, qɵrefe təmam qalaca.
Ɵs-başьna kirək bar nərsəne
Yze tegə: matur, janaca.
Ul urьsca, kyp dus qьzlarьnnan,
Şundьj osta, matur səjləşə.
Dus qьzlarь aꞑa qarьjlar da
Ectən janьp, ylep kɵnləşə.
Ə Gəlsemneꞑ ise bersenə də
Ber də kitmi, ber ni ujlamьj.
Kyꞑele teləgəncə jɵri, kiꞑə.
Juq-bar qьzьn dusqa sanamьj.

XXI.

Şəhərlərdə jəşər xatьn-qьzlar
Cəc qaraudan qacьp, irenep
Ozьn tolьmlarьn kisə ide,
Kistərə ide kɵlep, səjenep.
Həm kybese irlər başь kebek
Podpol'kadan, cəcsez qaldьlar.
Xatьn-qьzlьq jəmen, maturlьqьn
Cəclər qьrqьp, jezdən saldьlar.
Şombrt kebek qara, quju, ozьn
Tolьmlarьn Ge[illegible]em kismədе.
Tarap, jujp, nəfis çefək kebek,
Cəc jɵretydən ber də bizmədе.
Quju qara tolьmlarь anьꞑ,
Jьlan kebek təşkən bilenə.
Mondьj nəfis cəckə ber qaraudan
Çitezlege anьꞑ belenə.

XXII.

Çəjge kɵndə şəhər uramьnnan
Gəlsem uzsa, bɵten keşeneꞑ
Kyze ana təşə, tuja almьjca
Bar da qarьj. Yze iseneꞑ
Juqlьqьn da Gəlsem jaxşь belə.
Qorurlanьp ytə uramdan.
Kyrme genə kyzlər tekəlməsen:
Ul qauşamьj citlər qaraudan.
Ber caqta da sərmə, kerşən totmьj,
Anьꞑ innek kyrgəne də juq.
Şundьj juq-bar nərsə alu ɵcen
Kibetlərgə kergəne də juq...

XXIII.

Firqaneneꞑ kɵzge tɵnnəre kyk
Şundьj qara anьꞑ kyzləre!
Saf məxəbbət, kersez duslьq teləp
Tɵn jaqtьrtьp jana yzləre...
A, ul kyzlər!...
Taqьn berər tapqьr
Xəjatьmnьꞑ soꞑqь corьnda
Min alarnь kyrsəm, ylməs çьrlar
Çьrlar idem alar turьnda!...
Ul... kyzlərgə qarap kemlər genə
Səjgən jarьn istən sьqarmas?!
Alardaqь məxəbbətne jotьp
Kemlər genə yzen onьtmas?!

XXIV.

Kyzlər...
Kyzlər — kyꞑel dingezeneꞑ
Bar bajlьqьn acьq kyrsətə.
Kyp vaqьtta bezne dus-doşmannan
Fəqət kyzlər dɵres kisətə.
Gəlsemdəge kyzlər...
Juq, alar kyk
Başqa kyzlərne əle kyrmədem.
Kyrgən kyzlər, dɵres, xisapsьz kyp,
Tik bersen də saqьnьp jɵrmədem.
Min Gəlsemne kyrgən jьllardan soꞑ
Kyp su aqtь...
Çillər istelər.
Kyp illərdə buldьm...
Kyp qьşqlar
Yzemneꞑ də baştan... kictelər.
Tik anьqь kebek kyzlərne min
Ber kemdə də, ber caq kyrmədem.
Anьqь kyk kyꞑelem bişegendə
Ber kyzne də saqlap jɵrtmədem!...

XXV.

Gəlsem maturlьqь — tənqit belmi.
Bar çire də qəçəp kileşkən.
Irennəre, bite axaq kebek,
Utdaj jana. Kykrək tulьşqan.
Çegetlərne səjmi, teləmi də.
Ə alardan yze qacmьj ul.
Alar belən bolaj qьna jɵri.
Hic bersenə kyꞑelen acmьj ul.
Çeget xalqь umarta kyk bit ul.
Qьz, bal barьn qəçəp tiz taba.
Bal bar çirdə tulь irek bulsa
Ike ujlamьj anь tiz qaba.

XXVI.

Gəlsem artьnnan da kyp çegetlər
Jьlmajqalap, cabьp qaradь.
Teatrqa, kino, baqcalarqa
Bilet alьp, dəşep qaradь.
Jazlar, çəjlər çitkəc jə kiməgə,
Jə pik-nikqa caqьra idelər.
Ber-ber qьzlar aulaq ejə tabьp
Kic utьrьrqa caqьra idelər.
Tik Gəlsemneꞑ ise ber caqta da,
Ber kemgə də ise kitmədе.
Çegetlərgə anьꞑ kyꞑele jabьq.
Bersenen də syze ytmədе.
Ə Gəlsemneꞑ maturlьqь haman
Haman arta... Haman tulьşa.
Anь kyrep jaznьꞑ cəcək, gɵle
Acьnьşьp kɵnnəp qьşa.
Tɵn, jez maturlьq belən bergə
Gəlsemneꞑ də aqьl, insafь
Torqan sajьn gyzəllənep arttь.
Ul — ədəmneꞑ gɵle, iꞑ safь...

(Dəvamь bar)

Y. Nauruz

Suǧьş xəllәre

1943 nce jьlnьꞑ ikence jartьsnda bol'şeviklar 3 000 000 keşe juǧaltqannar ◉ Kөncьǧьş frontnьꞑ tөn jaq өleşendә kөrәşneꞑ kөcәjye ◉ Kөn jaq Italiәdә ingliz-amerikalьlar desantьna qarşь uꞑьşlь kөrәş

Kyptәn tygel genә german xәrbi ekspertь, general **Ditmar**, Germaniәneꞑ xәrbi xәle turьnda cit il xәbәrcelәre aldьnda tybәndәgecә beldery jasadь:

„Germaniәneꞑ bygenge kөndәge xәrbi xәle, ytkәn jьlnьꞑ oktәbr ajьndaǧь xәrbi xәlenә qaraǧanda, hic şiksez, jaxşьrdь. Kөncьǧьş frontьnda german komandalьǧь tarafьnnan ytkәrelgәn vaqьt otu strategiәse, ǧomumi xәlne jaxşьrtuda zur jardәm itte. Vaqьt otu strategiәseneꞑ tөp maqsatь bulьp — tөrle şartlarda xәrbi vaqiǧәlәrneꞑ jynәleşen hәm yseşen yz qulьꞑda tota aluda tora. Germaniә xәrbi jaqtan jьraq alǧa qarьj, kilәcәk xәrәkәtlәr өcen kyp sanda ǧәskәri hәm qoral kөce rezervalarьn suǧьşcan xәzerlektә tota.

Germaniә rezervalar mәs'әlәsendә dә, yzeneꞑ doşmannarьna qaraǧanda, çinelerәk şartlarda tora. Germaniәneꞑ tinaqlь strategiәse hәm salqьn qanlьǧь, zur saqlьq belәn suǧьş qьrlarna xәrbi kөclәren salub keşe hәm qoral kөcendә rezervalar tuplauda zur uꞑьş birde. **Xәzerge kөndә german rezervalarь, Sovetlar rezervalarьna qaraǧanda artьǧьraq. Bol'şeviklar, nicek tә bulsa uꞑьşlarǧa ireşy өcen, front qьrlarьna ciksez kyp sanda keşe kөce salularь arqasьnda, armiә safьna artьq dәrәçәdә qart hәm artьq dәrәçәdә jәş bulǧan ǧәskәrilәr tuplap, yzlәreneꞑ alda moblizatsiә jasau mөmkinleklәreneꞑ cigenә çittelәr.**

Bol'şeviklar frontnьꞑ tөrle byleklәrenә berdә qьzǧanmьjca kyp sanda **keşe kөce salularь arqasьnda zur juǧaltularǧa ducar iteldelәr. 1943 nce jьlnьꞑ 5 nce ijylennәn başlap jьl azaǧьna qәdәr, bik qьju xisap belәn sanaǧanda da, bol'şeviklar kөncьǧьş frontьnda 3 000 000 ǧәskәrilәren juǧalttьlar.**

German xәrbi komandalьǧь, xәrbi xәlne tieşle dәrәçәgә kytәry өcen, front sьzьǧьnьꞑ tөrle byleklәrenә kyp sanda bulmaǧan rezerva kөclәren salu belәn qәnaǧәtlәnep kilde. Şuna kyrәdә, kөncьǧьş frontьnda ytә qatь kөrәşlәr dәvam ityenә qaramastan, german ǧәskәrlәreneꞑ juǧaltularь bol'şeviklar juǧaltuьna qaraǧanda kyp mәrtәbәlәr azьraq. Sovet mәtbuǧatьnьꞑ xәbәrlәrenә qaraǧanda, bol'şeviklarnьꞑ frontta bulǧan juǧaltularь, tьjldan kilgәn rezervalar belәn qaplana almьj.

Doşmannьꞑ Jevropanьꞑ kөnbatьşьnnan kery qurǧьnьcьna qarşь — Atlantik jar bujlarьnda kөcle nьǧьtmalar, suǧьşcan xәzerlektә jaxşь texnik kөclәre belәn qorallanǧan ǧәskәrilәr toralar. Әgәrdә kirәk bulsa, başqa fronttaǧь xәlgә ber ǧomacaulьq ta kitermicә, kөnbatьşqa jaꞑa kөclәr salьr өcen Germaniәneꞑ rezervalarь çitәrlek".

★

German xәrbi komandalьǧьnьꞑ soꞑǧь kөnnәrdә xәbәr itye bujьnca:

Kerctәn kөn jaqtan kөncьǧьşta Sovetlarnьꞑ kyp sandaǧь hөçymnәre barьsь da kire qajtarьlǧannar.

Kirvogradtan tөn jaqtan kөncьǧьşta suǧьş xәrәkәte soꞑǧь kөnnәrdә kөcәjyen xәbәr itәlәr. Sovetlarnьꞑ saqlanu sьzьǧьnnan ytylәre, german ǧәskәrlәreneꞑ qarşь hөçyme belәn kire qajtarьlǧan.

Pogrebişcedәn kөn jaqtan kөnbatьşta german ǧәskәrlәreneꞑ kөcle artilleriә hәm hava kөclәre jardәme belәn jasaǧan hөçymnәre nәtiçәsendә, bol'şeviklarnьꞑ kyp nьǧьtmalarьn qatь kөrәştәn soꞑ yz qullarьna alǧannar. Sovetlarnьꞑ qarşь hөçyme ber nindi dә nәtiçәgә ireşә almaǧan. Bu өlkәdә kөcle suǧьşlar dәvam itәlәr.

Zaşkof өlkәsendә, bol'şeviklardan tazartьlǧan urьnnarda, 18—22 nce ǧinvar ecendә 1000 dәn artьq әsir alьnǧan. 45 tank hәm 57 tup qulǧa tөşerelgәn, jәisә juq itelgәn.

Pripet belәn **Berezina** arasьnda zur kylәmdә saqlanu suǧьşlarь dәvam itә. Bol'şeviklarnьꞑ qajber urьnnarda saqlanu sьzьǧьnnan ytylәre kire qajtarьlǧan.

Vitebsk tirәsendә Sovetlarnьꞑ 50 dәn artьq uqcь diviziә hәm kyp sandaǧь tank byleklәre belәn, 1943 nce jьlnьꞑ 13 nce dekәbrennәn 1944 nce jьlnьꞑ 18 nce ǧinvarьna qәdәr alьp **barǧan hөçymnәre, german ǧәskәrlәreneꞑ saqlanu kөce tarafьnnan tuqtatьlǧan. Bol'şeviklar bu vaqьt ecendә, barь tik bu suǧьş sьzьǧьnda ǧьna. 40 000 dәn artьq keşe juǧaltqannar.** Şunьꞑ belәn bergә jaralanucьlar sanь da hic şiksez kyp. Bol'şeviklarnьꞑ 1203 tanklarь, 319 tuplarь juq itelgәn, jaki qajber өleşe qulǧa tөşerelgәn.

Ilmen kylennәn tөn jaqta hәm **Leningradtan** kөn jaqta, Puşkin hәm Krasnoje Selo jannarьnnan, Sovetlar, jaꞑa kөclәr salьp, kөcle hөçym alьp baralar. Front sьzьǧьn qьsqartu telәge belәn, Leningradtan kөn jaqta, german ǧәskәrlәre jaꞑa pozitsiәgә kyckәnnәr. Çimerelgәn Novgorod şәhәre qaldьrьlǧan.

★

Kөn jaq Italiәdә ingliz-amerikalьlarnьꞑ frontnьꞑ tөp byleklәrendәge hөçymnәre nәtiçәgә ireşә almaǧan. 22 nce ǧinvarda irtә belәn, ingliz-amerikalьlar artilleriә utь hәm hava kөclәre jardәme astьnda **Nettuno** şәhәreneꞑ (Rimdәn 50 km. kөncьǧьşta) ike jaǧьnnan kөcle desant tөşerep, kyper aldь nьǧьtmasь jasaǧannar. Doşmannьꞑ kyper aldь nьǧьtmasьnnan başlaǧan hөçymnәre kire qajtarьlǧan. German hava kөclәre kyper aldь nьǧьtmasьn tә'min ityce ingliz-amerikalьlarnьꞑ diꞑgez kөclәren tuqtausьz bombaǧa totalar. Ingliz-amerikalьlarnьꞑ 3 eskadra minonosь, 4 zur transport kimәse batьrьlǧan, 11 transport qatь zararlanǧan.

● Gandi xatьnьnьꞑ sәlәmәtlege auьr xәldә bulu sәbәple, ber nicә hind gәzitәse, Britaniә xөkymәtennәn anьꞑ tөrmәdәn azat itelyen talәp itep cьǧǧannar. Lәkin inglizlәr bu talәpne qabul itmәgәnnәr.

● Japoniә xөkymәteneꞑ qararь bujьnca, total' mobilizatsiә ytkәry өcen bөten Japoniәdә hәm kөn jaq Saxalindә jәşәgәn xalьq sanьn isәpkә alu ytkәrelәcәk.

German minaatqьclarь pozitsiәdә

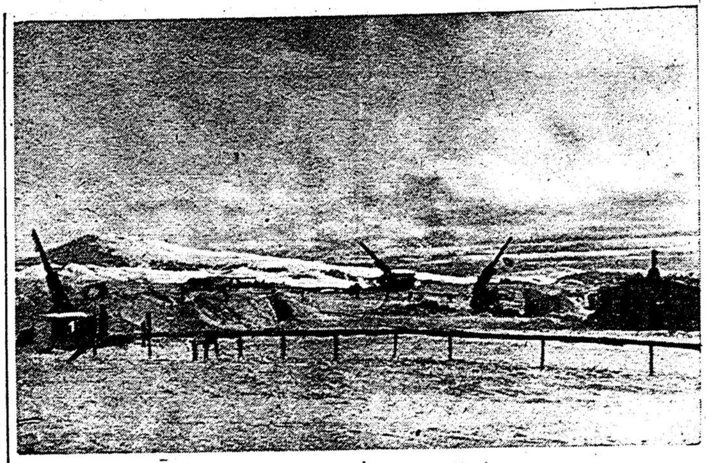

German auьr tupcьlarь qьşqь suǧьşta

Kөncьǧьştan — Atlantik bujьna

Suǧьşucь hәr ike jaqnьꞑ da julbaşcьlarь, 1944 nce jьlda bulacaq suǧьş iꞑ juǧarь dәrәçәgә çitәcәk hәm şuşь uq jьlda suǧьşta otu jәisә ottьru mәs'әlәse xәl itelәcәk dip taꞑьjlar. Fjyrer yzeneꞑ jaꞑa jьlǧa qarata jasaǧan mөraçәǧәtendә, 1944 nce jьlda suǧьşnьꞑ iꞑ juǧarь tartьnqьlьqqa çitәcәgen aꞑlattь. Şulaj uq Japoniәneꞑ baş ministrь Tozo da: „Bu jьl — suǧьşnь otu mәs'әlәsen xәl itәrlek әhәmiәtle jьl bulacaq" dide. „Marşal" Stalin, hәr vaqьtta da, faşist ǧәskәrlәren yzeneꞑ xialьnda tar-mar itep betergәn kebek, Ruzvelt belәn Cercil dә 1944 nce jьlda, әle tumaǧan, „ikence front" ta zur uꞑьşlarǧa ireşәcәklәrenә ьşandьrьrǧa matașalar.

Suǧьş ni qәdәr soꞑǧь tartьnqьlьǧьna jaqьnajsa, Atlantik bujьnda şul qәdәr „ikence front"nьꞑ acьluь mөmkin. Moꞑa, nervalarnь bozar өcen genә propaganda, dip qarau xata. Sovetlar Sojuzь, Germaniәgә qarşь suǧьşqa aqьq kөclәren birgәnen aꞑlatьp, yzeneꞑ ingliz-amerikalь duslarьnnan jьl jarьm kөtkәn „ikence front"nь acu mәs'әlәsen xәl ityne kisken rәveştә talәp itte. Mәskәy, Qahirә hәm Tehran konferensiәlәrendә bulǧan bөten syzlәr şuşь mәs'әlәgә bәjlәndelәr. Stalinnьꞑ: „Fәqәt „ikence front" acьlǧan tәqdirdә genә, suǧьşnь dәvam itә alacaqmьn" digәn syzenә hic şiksez ьşanьrǧa mөmkin. Tөrle cit il mәtbuǧatlarьnьꞑ kyrsәtye bujьnca, Stalin, Ruzvelt belәn Cercildәn „ikence front"nь acu mәs'әlәsen talәp ity genә tygel, xәtta kisken qurqьtu dәrәçәsenә çitkәn. Ul qurqьtunьꞑ nidәn ǧibarәt buluь bezgә mәǧlym tygel, lәkin ikence jaqtan front acьlmaǧan tәqdirdә bol'şeviklarnьꞑ xәrbi kөclәre suǧьşnь dәvam itәrgә çitmәjәcәge acьq sizelә.

Tuqtausьz rәveştә, çide ajdan birle bol'şeviklarnьꞑ jasaǧan hөçymnәre xisapsьz rәveştә ǧәskәr hәm qoral kөcen juǧaltьrǧa mәçbyr itte. Alarnьꞑ „uꞑьşlarь" jәǧni qajber өlkәlәren kire qajtarьp alularь bik qimmәtkә tөşte. Bu vaqьt ecendә alar iꞑ jaxşь ǧәskәrilәren, 20 meꞑnәn artьq tanklarьn hәm ocqьclarьn juǧalttьlar. Sovetlar Sojuzь — ǧәskәr jaki qoral cьǧara torǧan qojь tygel. Әgәr, ul, suǧьşu өcen kirәk әjberlәrne cьǧara torǧan ber tirәn qojь bulsa da, anьꞑ da tөbenә çitkәnnәr inde.

Hөçymnәreneꞑ axьrǧь kөne — betәcәk tөnnәreneꞑ başь bulacaǧьn bol'şeviklar yzlәre dә acьq aꞑlьjlar. Germaniәneꞑ jaꞑa hөçyme, bol'şeviklarnьꞑ axьrǧь tөne bulacaq. Lәkin bol'şeviklarǧa qoral hәm başqa suǧьş kirәk-jaraqlarь belәn zur jardәm ityce ingliz-amerikalьlarnь xәterebezdәn cьǧarmьjq. Әgәrdә ingliz-amerikalьlar, bol'şeviklarǧa jardәm itmәgәn bulsalar ide, inde kyptәn suǧьşnь beterep, yzebezneꞑ ilebezdә xalqьbьznьꞑ milli xuçalьǧьn tөzep, irekle mөstәqil tormьşqa kyckәn bulьr idek.

Bol'şeviklarnьꞑ ingliz-amerikalь plutokratlar belәn berlektә suǧьşularь kөtelmәgәn ǧәçәp xәl tygel. Alar ikese bergә, bezneꞑ ǧomumi doşmanьbьznьꞑ ike qulь bulьp xisaplanalar. Bu doşman — bөten dөnjanь yzeneꞑ qocaǧьna alьrǧa, qollьqqa tөşererge matașucь jәhydlәr. Doşmannь beterergә telәsәꞑ, anьꞑ ike qulьn da kis. Әgәr anьꞑ ber genә qulьn өzsәꞑ, ul siꞑa ikence qulь belәn suǧar!

Bu fikerneꞑ dөreslege xәzerge dәvam itkәn suǧьşta taǧьn da acьq ~~raslandь. Bol'şeviklar suǧьştan zәǧif-~~lәngәn hәm xәlsezlәngәn vaqьtta, plutokratlar hic qьzǧanmьj zur jardәmnәren birdelәr. Şunьꞑ өcen hәr ber suǧьşta doşmannьꞑ ike qulьn da kyz aldьnda totarǧa kirәk. Plutokratlarǧa qarşь suǧьşunь da, jәhyd bol'şevizmьna qarşь suǧьşqan kebek xis itәrgә kirәk. Cөnki plutokratlar — jәhydlәrneꞑ ber jaq qulь bulьp xisaplanalar. Şunlьqtan kөncьǧьş frontьnda suǧьşucь legioncьlarьbьznьꞑ kyp byleklәre Atlantik bujьnda, kөn jaq Italiәdә, Balqanda hәm başqa urьnnarda da suǧьşalar.

Doşman dusь — ul bezneꞑ doşman. Ul, bezneꞑ doşmanǧa bulьşьr өcen, „ikence front" acarǧa xәzerlәnә. Lәkin barьber bu maqsatqa ireşә almas. „Doşmannьꞑ hәr ber julь xisapqa alьnǧan hәm anь kirәklecә qarşь alьrǧa bez xәzer. Doşman kilәcәk hөçymendә, Depqa tөşergәn kөcenә qaraǧanda, bik kyp mәrtәbәlәr artьǧьraq quәt taşlajacaqlarьn da bez belәbez. Lәkin ul vaqьtta bezneꞑ xәzerlegebez dә bik az ide. Doşman qajda ǧьna ǧәskәren taşlasa da, bez xәzer alarnь xәzerlek belәn qarşь alabьz" dide Fjyrer.

Xәzer bezneꞑ legioncьlarьbьz da, ni өcen Atlantik bujьna kycerelylәre turьnda soramьjlar, alar: „Qajcan plutokratlar yzlәreneꞑ borьnnarьn Jevropa çirenә kiterep tьqarlar" dip kenә sorьjlar. „Bezneꞑ nьǧьtmalar tirәsenә kilsennәr, art sabaqlarьn uqьtьrьbьz" — dilәr alar hәm bu syzlәrne әjtergә alar xaqlь.

Legioncьlar yz illәren xәzer Atlantik bujьnda saqlьjlar. Cөnki doşman dustьn tar-mar ity, doşman kөcen betery ikәnen hәr legioncь jaxşь aꞑlьj. Tatar çegetlәreneꞑ nьq suǧьşcь ikәnleklәre tarixtan acьq mәǧlum. Әgәrdә doşman bezneꞑ batьr legioncьlar saqlьj torǧan urьnǧa yzeneꞑ borьnьn tьqsa, anьꞑ qulь өzely genә tygel, xәtta ul bөtenlәj juq iteler!

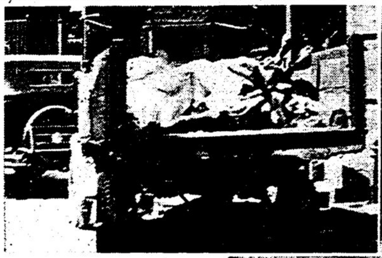

„Barьsьn da yleklər jortьna“

Gəzitəbeznen bygenge sanьnda, german qəskərləre qulьna əsirgə teşkən ingliz R. Tajlornьn Hindiədə bulqan caqta teşergən fotorəsemnəren birəbez. Bu rəsemnər kolonial xalьqlarqa ingliz plutokratlarь nindi „azatlьq“ kitergənleklərenacьq kyrsətələr. Hindstanda qadəttən tьş zur aclьq xəkem sərə. Ytkən jьl ecendə genə 2 millionnan artьq hindlər aclьqtan yidelər

Rəsemdə: estə — aclьq namajьşьnda qatnaşucь hindlarnь ingliz qəskərlərequlqa alalar. Qarşьlьq kyrsətyceler şunda uq sənge belən qadap yterelələr. Sulda — ytərelgən hindlərne jək maşinasьna tejəp yleklər jortьna taşьjlar. Unda — ingliz politsiəse uramda xəlsezlənep jatqan hindne timer tajaqь belən qadap ytərə

„Azat itycelər“

Bol'şeviklar kyz bujau øcen, tuqannarьbьznь faşizm tьrnaqь astьnnan qotqarabьz, dip bøten dønjaqa şauladьlar, barlьq køclərenə aqьrdьlar. 2 jьl bujьna Stalin propagandasьnnan həm NKVD jьrtqьclьqьnnan başqa jəşəgən, jəqni german qəskərlərə tarafьnnan azat itelgən ølkələrdəge xalьqlarnь janadan da yzlərenen qollarь itərgə mataştьlar.

Alar qotqardьlarmь son?

Juq. Kiresencə, german qəskərlərə tarafьnnan qaldьrьlqan şəhərlərdə Stalin yzenen qəbaxət jьrtqьclьq səjasəten çəjep çibərde həm xalьqlarnь NKVDnьn qanlь terrorьna batьrdь. 1941 nce jьlda qьzьl-qəskərlər cigengən vaqьtta, yzenen tuьp yskən aulьn həm barlьq bajlьqlarьn utqa taşlap, qьzьl qəskərlər belən berlektə cigenməgən hər ber keşenen jazmьşь NKVD qulьna kyete. „Yzebeznen tuqannarьbьz, bezgə timəslər əle“ diep, german qəskərlərə belən kyeməgən keşelər, yzlərenen zur xata jasaqanlьqlarьn inde jaxşь anladьlar.

Sonqь vaqьtta bol'şeviklarnьn, hic ber qəjebe bulmaqan igence, eşce həm uqьmьşlьlarqa jasaqan vəxşilərcə jьrtqьclьqlarь qotoçqьc zur. Qьzьl qəskərlər artьnnan kilgən NKVD agentlarь tarafьnnan xøkem başlana: ber tərle də qəjebe bulmaqan balalar, xatьnqьzlar, qart-qarcьqlar ylem çəzasьna xøkem itelələr, jəisə keşe ajaq basmaqan jьraq Seberga ozatьlalar. Satlьq jauьz keşelər arqьlь NKVD agentlarь xəbərlər çialar. Germannar qul astьnda jəşəgən keşelər NKVD tarafьnnan maxsus xisapqa alьnьp, bu keşelər qajcan da bulsa ber kønne çəzaqa tartьlacaqlarьn bilgeləp qujalar. Bu keşelərdən, Sovetlar Sojuzь, uttan qurьqqan kebek qurqa. Cønki jauьz keşelər arqьlь NKVD agentrorlьqlarьn yz çilkələrenda tatьp, sonqь vaqьtta germannar jaqьnda irken tormьşta jəşəganleklərenacьq rəveştə kyrdelər. Şulaj uq Germaniədə jəşəyce xalьqlarnьn da ber tørle terrorsьz, irken həm rəxət tormьşta jəşəylərenə ьşandьlar.

Bu ike il həm ike tormьş arasьndaqь ajьrma əjtep betergesez zur. Bu turьda monda jazьp torunьn kirəge də juq. Bolar barьsь da beznen øcen acьq bilgele. Qьsqaca qьna itep əjtkəndə, bol'şeviklar, xalьqlarnь qьru øcen nindi genə caralar bar, alarnьn barьnda qullanalar. Tuqan illərennən køcləp çibərelgən keşelərnen, keşe ajaqь timəgən Seberdə nicek jəşəjəcəklərə, andaqь tormьşnьn nicek bulacaqь, julda barqanda aclьqtan, salqьnlьqtan ni qədərə mixnət kyrəcəklərə bik acьq. Kyp sanda çibərelgən keşelərnen nicə eleşe bu auьrlьqlarqa cьdьj alьr?! Əlbəttə, kyp eleşe həlak bulacaq. Jøzər menləgən xalьqnь jauьzlarca ytergən bol'şeviklar, xəzer də hic berəynen də kyz jəşenə qaramьjca, yzlərenen jauьzlьq eşləren dəvam itterəcəklər.

Şulaj itep, Ukraina belən Belorussiənen bol'şeviklar qulьna teşkən ølkələrə germannar vaqьtьnda torqan keşelərdən „tazartьla“.

Sonqь vaqьtta bol'şeviklar xaqiqətne belməycelərne aldau øcen, ike jøzle bulьp, „bez vaq millətlərne faşistlardan saqlьjbьz“ dip bøten dønjaqa janqьratьp qьcqьralar. Yzlərenen syzləren həm qьcqьrularьn døreslekkə cьqaru øcen, satlьq çan Kornejcuk julbaşcьlьqьnda Ukrainada qurcaq dəvləte tøzedelər. Ləkin, bol'şeviklar, bu aldaularь belən ber kemne də ьşandьra almaslar! Ukraina çirennən ukrainalьlarnь qыьp, qьrьp betergəc, anda cit çirlərdən kitergən başqa xalьqlarnь tutьrdьlar. Şulaj bulqac monda nindi Ukraina dəvləte tøzy bulьrqa mømkin?

Stalinnьn „azat ity“ digən syzen — tuьp yskən çirennən, mallarьnnan, jortьnnan, barlьq xoquqlarьnnan, nihajət çannarьnnan da azat ity dip anlarqa kirək. Tormьşnьn həm suqьşnьn auьrlьqь Sovetlar Sojuzьnda jəşəyce xalьqlar øcen in juqarь dərəçəgə çitte. Məs'ələnen ni rəveşle xəl itelye, anda jəşəyce xalьqlarnьn qərarьna bəjlangən. Bu qərar — bol'şevizmnь betery həm azatlьq jaulap aludan qibarət.

● Jəhydilər gəzitəse „Davar“ xəbəre bujьnca, SSSR da 300 000 polək jəhydlərə toralar.

● Rimdə, Badolio xianətendə qatnaşucь general Karacciolo qulqa alьnqan. Ul manax kiemenə kienep, ber manastьjrda qacьp qalmaqcь bulqan.

AQŞ traktirlarь øcen Italiə qьzlarь

Lissabonnan xəbər ity bujьnca, kyptən tygel genə Alzirqa amerikalьlarnьn tønge traktirlarьnda eşləy øcen Italiə qьzlarьnnan torqan berence transport kilgən. Amerika manazirь, Alzirqa çibərelecək qьzlarnь jəş, tøs həm gəydə tøzeleşe səjkemle buluьna qarap, yz kyze belən sajlap alqan. Hər qьz qulьna 10 ar dollar aqca birelgən.

Transport Alzirqa kilep çitkəc, Alzir traktircьlarь qьzlar belən bik qьzьqsьna, alarqa „eşlərə“ øcen zur aqcalar tylərgə vəqdə itə başlaqannar. Amerika manazirь, Italiə qьzlarь ofitserlar jəri torqan bøten traktirlarda bulacaqьn beldergən. Tiz kønnərdə Alzirqa 5000 Italiə qьzьnnan torqan ikence transportnьn kilye kөtelə.

Aclьqqa həm xəjercelekkə qaldьrьlqan kөn jaq Italiə qьzlarьna plutokrat „azat itycelərə“ şundьj jana „xezmət“ təqdim itələr.

Bol'şeviklar Badoliodan qənaqət tygellər

Məskəydə cьqa torqan „Suqьş həm eşce sьjnfь“ zurnalь, kөn jaq Italiədə yz başьna idarə ity apparatьn „faşistlardan tazartu“ bujьnca, „qəməli rəveştə“ ber nindi də eş eşlənmi dip Badolionь şeltəli. Sovet zurnalь, Italiəgə qarata Məskəy konferensiəsendə eşləngən „tөp məs'ələlər“nen Badolio xөkymətə tarafьnnan zur køc belən tormьşqa aşьrьluьn həm ajrьm alqanda, zurnal, admiral Marino həm marşal Messelərnen eştən kitylərən taləp itə.

Kəjefenə oxşamaqan

Ingliz-amerikalьlarnьn Rim şəhərenə sonqь hava høçymennən ketelməgən qьzьq ber xəl cьqqan. Bu xəl — Rim şəhərendə jəşəyce Vatikan qarşьndaqь ingliz vəkilenen protestь. Protest tarixь menə nərsədən qibarət: høçym başlanqanda, ingliz vəkile Osborn, matur baqcada, xuş isle gəllər arasьnda jəri ikən. Ketelməgəndə hava høçyme iqlan itelgən. „Mesken“ Osborn, yz tuqannarьnnan qurqьp, qaja qacarqa belmi, ber cirkəygə taba jøgerə başlaqan. Jaqьnda qarap torqan baqcacьlar, qьzьq kyrneşkə cьdьjalmьj, şarqьldap kөlə başlaqannar. Hava høçyme betү belən ingliz ilcelərenen sərkətibe, „vəkilebezne baqcacьlar məsxərə qьldьlar“ dip, Vatikan zandarm idarəsenə protest jazqan. Məs'ələ xəzer Vatikan xөkymətə tarafьnnan tikşerelə.

Argentinada çir teterəy

Kyptən tygel genə San-Xuan ølkəsendə çir teterəy buldь. Bu çir teterəy vaqьtьnda jortsьz-çirsez qalqan 50 000 keşe-pojezd həm aftomaşinalar belən ikence şəhərgə kycerelgənnər. Ølkəgə kilep çir teterəy nətiçələrə belən tanьşqannan son, prezident Ramirets San-Xuan ølkəsen xərbi zona dip, iqlan itkən.

Çir teterəy vaqьtьnda bik kyp keşe həlak bulqan. „Natsion“ isemendəge gəzitə — xəzergə qədər 3500 ylgən gəydə tabьlqan dip belderde. Ləkin çimerelgən jortlar astьnnan əle haman ylgən keşe gəydələrə cьqarьla ikən. Şulaj uq tuqannarь tarafьnnan kymelgən yleklər də əle sanqa alьnmaqannar.

Şaxmat byleqe

Iske stil

XIX ncь qasьr şaxmatcьlarь, şaxmat ujьnda, qadəttə matur, tirən ujlь kombinatsiələr ezli torqannar ide. Şaxmat ujьnь belən qьzьqsьnucьlar alar tarafьnnan ujnalqan partiələrne əle də soqlanьp qarьjlar. Hər ber matur, tirən kombinatsiə şaxmatcьda ujьu belən estetik qənaqətləny tudьra.

Cibər kombinatsiələr ujlauь belən borьnqь şaxmat masterlarьnnan Andersennen danь bøten şaxmat dønjasьna taraldь. Gəzitəbezne uqucьlarqa Andersennen ber kombinatsiəsen kyrsətep kitəbez:

Qaralar: Kr g 8, F b 8, L b 5, e 8, Se 7, peşka e 7, f 7, g 7 (8).

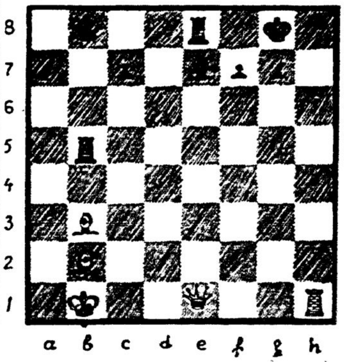

Aqlar: Kr b 1, F e 1, L h 1, Sb 2, b 3 (5).

Andersen kombinatsiəne tybəndəge matur jul belən başlьj:

1. Fe 6 !! . . . L: b 3.

Əgərdə qaralar qorban itelgən ferezne alsalar, aqlar fil belən „e b“ peşkanь alьp, ike jørəştə mat birələr.

2. L h 8 + !! . . . Kr: h 8.

Ikence qorban! Qaralar ladianь alьrqa məçbyr itelələr.

3. F h 6 + . . . Krg 8.

4. F g 7 × (mat).

Cьnnan da soqlanqьc kombinatsiə!

Gəzitəbeznen 3 (60) nce sanьndaqь syz jarьşьna (krossvort) çəvap

Gorizontal' bujьnca:

1. Qəder, 4. Lyvr, 7. Anglia, 9. Təkə, 11. Angst, 13. Ana, 15 Ion, 16. Q(a)raqaj, 17. As, 18. Panama, 20. Ara, 22. Ata, 24 Tartu, 26. Iman, 27. Qabьr (q)a, 28. Niaz, 29. Qajьq.

Vertikal' bujьnca:

1. Qata, 2. Dakar, 3. Enə, 4. Nil, 5. Igəy, 6. Unter, 8 .Lamanş, 10. Ənqara, 12. Sonata, 14. Busaqa; 17. Satin, 19. Mamaj, 21. Arqa, 23. Anьq, 25. Taz, 26. Ira(k).

Çavaplь redaktor leg. Qiam Qəliet.
Tatarische Zeitung „Idel-Ural“.
Berlin W 7, Dorotheenstraße 64
Druck: Deutscher Verlag, Berlin.